

מערכת השריון נגד העיראקים במלחמת יום-הכיפורים

המגע הראשוני בין כוחות צה"ל לבין הכוחות העיראקיים נוצר באיזור כפר נסג', ועד לגמר הלחימה נערכו נגד העיראקים מספר מערכות קרב, שמהן מן הראוי להזכיר את המערכה שנערכה ב-12 וב-13 באוקטובר כנגד חטיבה משורינת וחטיבה ממוכנת מדיביזיה משורינת מס' 3 במרחב תל א-שער—תל מסחרה—כפר נסג', את הקרב ב-15 באוקטובר שכלל ניהול קרב הגנה עיראקי כנגד התקפה אוגדתית שבוצעה בפקודו של האלוף דן לנר במרחב תל ענתר—כפר שמש, ואת המערכות שהתקיימו ב-16 באוקטובר וב-19 בו וכללו מתקפות עיראקיות תוך השתלבות בהתקפה הסורית-ירדנית על כוחות צה"ל במרחב תל-ענתר. הדברים הבאים יעסקו במערכה הראשונה נגד חיל המשלוח העיראקי שנערכה ב-12—13 באוקטובר במרחב תל מסחרה—נסג' תוך ניתוח משמעותו של שילוב צבא עיראקי בחזית המזרחית במלחמת יום-הכיפורים וההשלכות הנובעות מכך.

מבין חילות המשלוח אשר השתלבו במלחמת יום הכיפורים באופן דומיננטי היה חיל המשלוח העיראקי אחד הבולטים. מפקדת כוח עיראקי זה, אשר כללה את מיטב הקצונה העיראקית הבכירה, נקראה מפקדת כוחות "צלח א-דין" וכוחותיה כללו את דיביזיות השריון מס' 3 ו-6, שתי חטיבות חי"ר ויחידות קומנדו. בסך הכל היו לכוח כ-500 טנקים, 700 נגמ"שים ו-30 אלף חיילים. כוח עיראקי זה נועד להשתלב במאמץ ההתקפי הסורי לכיבוש רמת הגולן. מאחר שחיל המשלוח הגיע לחזית לאחר בלימת המתקפה הסורית והדיפתה, השמדת מירב השריון הסורי והתמוטטות החזית, נאלץ הכוח לנהל קרבות בלימה עם כוחות צה"ל שחדרו לעומק המערכים הסוריים ומטרתו היתה לעצור את התקדמות כוחות צה"ל באיזור כפר נסג'—צנמין. כוחות "צלח א-דין" החלו לנוע לעבר החזית הסורית ב-7 באוקטובר 1973 כאשר חיל-האוויר העיראקי כבר החל משתלב באופן פעיל בלחימה בחזית זו.

היערכות האוגדה

אוגדת האלוף דן לנר אשר כללה את החטיבות 17, 79, 19 וכן אגד ארטילריה, יחידות תחזוקה, הנדסה וחרמ"ש נמצאה בשעות לפני הצהריים של יום ו' ה-12 באוקטובר באיזור חן ארינבה—מעץ כשהיא לאחר קרבות מגננה, הבקעה והתקפות נגד אשר התישו אותה והקטינו את הסד"כ שלה. בכל חטיבה נותרו כ-40 טנקים, פרט לחטיבה 17 אשר מנתה כ-30 טנקים. במצב זה קיבלה האוגדה פקודה להמשיך בניצול ההצלחה, לכבוש את הכפר כנר ולהיות מוכנה להמשיך במשימות התקיפות. החפ"ק האוגדתי התמקם באיזור תל א-שער ומצב כוחות האוגדה היה כדלהלן: חטיבה 79 כבשה את כפר נסג' לאחר התקפה חטיבתית כשהיא נאלצת להתגבר על כ-30 טנקים סוריים. החטיבה קיבלה אישור לתחמש ולתדלק באיזור נסג' מאחר שהתמלאותה מחדש לאחר קרב ההבקעה שובשה כתוצאה מהפצצת מטוסי אויב. משימתה של חטיבה 17 היתה לכבוש את תל מסחרה והכפר אולם לאחר קרב של שעותיים אשר בו גילה האויב התנגדות עזה והפעיל אש טנקים וירי טילים התקב" לה הוראה לנתק מגע, לאגוף את האיזור, להתקדם דרך חטיבה 79 אשר כבשה את נסג', לכבוש את תל מרעי ומשם להמשיך לעבר כנר. בדרכה לכיבוש תל מרעי התגברה החטיבה על מגנן נ"ט סורי באיזור תל עלקיה, אולם באיזור תל מרעי נתקלה באש טנקי אויב אשר היו בעמדות אש שולטות וחלשו על הציר אשר בו התקדמה החטיבה והיא לא יכלה לכבוש אותו בכוחותיה. כתוצאה מכך נאלצה חטיבה 19 לשאת במאמץ העיקרי של כיבוש תל מרעי. חטיבה 19 עברה דרך חטיבה 79. באיזור נסג' המשיכה צפונה ועלידי התקפה דו-חטיבתית משולבת עם חטיבה 17 התמוטטה ההתנגדות הסורית ואיזור תל מרעי נכבש על-ידי כוחותינו. חטיבה 20 קיבלה הוראה לעבור תחת פיקודה של האוגדה ולהשתלב בכיבוש כנר. יתר יחידות האוגדה נערכו במרחב שבין הכפר ג'בא—חן ארינבה—צומת מעץ. יחידות החרמ"ש של האוגדה נערכו להגנה באיזור כפר ג'בא. הגוף המבצעי של יחידת חיל הנדסה היה בהמ"תנה בחן ארינבה. האגד הארטילרי האוגדתי היה פרוס בין כפר ג'בא לצומת מעץ וסייע לחימת האוגדה. יחידות התחזוקה היו פרוסות מערבית לאיזור חן ארינבה.

העיראקים באים

בעוד כוחות האוגדה מבצעים את משימותיהם, הכחינו מהחפ"ק האוגדתי שהיה ממוקם כאמור בתל א-שער בענני אבק המיתמרים לאורך קילומטרים, במרחבים שמזרח לתל חרה, מאיזור כניש צנמין—שיח מסכין צפונה לכיוון תל אל-מל—כפר נסג'. הערכת המודיעין, שהתבססה על מידע כללי שהעיראקים בדרכם לסוריה, היתה שהכוח הינו כוח עיראקי. חטיבה 79 שעסקה באותה עת (שעה 1200 לערך) בחימוש ותדלוק נדרשה להפסיק את התארגנותה ולהיערך לבלית שריון האויב. החטיבה נערכה עם שתי יחידות בעמדות אש השולטות על הציר (ציר „יאיר“) במטרה לב" לום את התקדמות האויב שזהותו טרם הובררה. יחידה נוספת של החטיבה (כוח נתי) עדיין לא סיימה את התארגנותה. טנקי האויב אשר צבעם הקרבי היה שונה מצבעי הצבא הסורי התקרבו לטווח מגע וקרבות הטנקים התנהלו בטווחים שבין 600 עד 1,000 מטרים. תוך כדי קרבות השריון שילב האויב אש ארטילרית חזקה והסתייע בתקיפות אויר. הלחץ על חטיבה 79 היה חזק ביותר והמח"ט הכ"ניס לקרב את כוח נתי אשר סיים בינתיים את התארגנותו. הפעלתו של כוח נתי היתה בעיתה. היא מנעה את פריצת הגורה ואיפשרה

לאוגדה להספיק להחזיר בזמן את חטיבות 17 ו-19 מאיזור תל מרעי, שנכבש במאמצים גדולים, להפנותו לחימה באיזור נסג' ובכך להשיג הכרעה לטובת האוגדה. החזרת החטיבות היתה כרוכה כמובן ביותר על שטח איזור תל מרעי. שתי החטיבות יצרו מגע עם האויב, שבשלב זה כבר היה ידוע שהוא עיראקי, באיזור תל קרין. חטיבה 17 נערכה מזרחית לתל והספיקה להשמיד מספר טנקים וחטיבה 19 נערכה מזרחית ומערבית לתל. מאחר שהעיראקים סבלו אבידות (כ-20 טנקים עיראקיים נפגעו), הם ניתקו מגע ונסוגו לעבר תל ענתר. בשלב זה נראה טור משוריין נוסף שעקף את איזור החימה בכפר נסג' ונע לכיוון תל אל-מל. באותו איזור איבדה התצפית שהיתה ממוקמת בתל א-שער קשר עין עם שריון האויב.

חטיבה 20 שכללה כ-50 טנקים והועברה תחת פיקודה של האוגדה היתה אמורה לסייע בכיבוש כנר. היא חברה עם האוגדה באיזור חן ארינבה ועקב ההתערבות העיראקית בלחימה קיבל המח"ט תדריך לשינוי משימה. מהחפ"ק האוגדתי הורו לו לאבטח את אגפה הדרומי-מערבי של האוגדה מפני התקפות אפשריות של כוחות עיראקיים על-ידי כיבוש תל מסחרה ותל אל-מל. החטיבה יצאה משטח היערכות בכפר ג'בא בשעה 1600 לערך לאחר פקודת המח"ט ברדיו ונעה במהירות עם שני גדודים לפניו — משני צידי הכביש — ופלוגה מאחור על ציר „ציריך“ לעבר תל מסחרה. בשעה 1800 לערך נתקל הגדוד השמאלי בכוח טנקים גדול באיזור תל אל-מל (מערבית לצומת „ציריך—קרלוס“) וניהל איתו קרבות אש בטור חים קצרים של עשרות מטרים בלבד. טנקי הגדוד השני התערבבו עם טנקי האויב. פלוגות הגדוד פוצלו ונותק הקשר בין המח"ט למג"ד וכן בין המג"ד לפלוגותיו. מאחר שלטנקי האויב היתה עדיפות בעיוד לוחמת לילה הורה המח"ט ליחידותיו לנתק מגע ולהתארגן באיזור כפר ג'בא. הגדוד הראשון הגיע לאיזור ההתארגנות ללא כל אירועים מיוחדים אולם טנקי הגדוד, שיחידותיו פוצלו ונפרדו במהומת הקרב, הגיעו לאיטם כבודדים, בזוגות ובשלשות. החילוץ לאחור נמשך כשעתיים (עד לשעה 2000 לערך) ובוצע בחיפוי ארטילרי. באותו שלב קיבלה החטיבה פקודה להתארגן להגנה על איזור כפר ג'בא.

הערכות מצב

על רקע הפעילות המבצעית הסתבר בהערכת המצב האוגדתי שנערכה בחפ"ק האוגדתי כי לרשות האויב הנוסף טנקים רבים והוא מסתייע בעוצמה ארטילרית מאסיבית. על מנת להשמיד כוח שריון

ועל השתלבותם בלחימה, שאלה כל הזמן על התקדמות העיראקים. בשלב זה חזר מפקד האוגדה עם החפ"ק שלו ל"בוסטר" ואילו סגנו שראה את תנועת כוחות השריון העיראקיים מערבה והיה משוכנע בדבר הימצאותם, התמקם עם החפ"ק שלו בקרבת חטיבה 20 על-יד כפר ג'בא.

הבלימה ומעבר להתקפות נגד

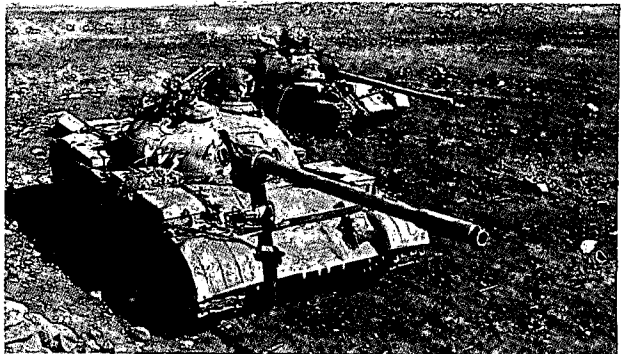
ב-13 באוקטובר בשעה 0300 לערך נשמעה ברשת הקשר האוגדתית הודעה כי כוח משוריין תוקף את חטיבה 19 אשר נערכה עם גדוד שרמנים וגדוד צנטוריונים באזור תל א-שער. המח"ט דיווח כי הוא מותקף על-ידי טנקים בעוצמה רבה ומגע האש מתנהל בטווחים של מאות מטרים. גדוד השרמנים היה במגע קרבי ראשון עם טנקי האויב שכללו טנקים מסוג T/54/5. היתרון היה לטובת העיראקים בעיקר בשל ציודם המשוכלל ללוחמת לילה שאיפשר להם לאתר את כוחותינו בטווחים של מאות מטרים, בעוד הצוותים הישראלים יכלו לזהות את הטנקים העיראקיים רק מטווח קרוב של עשרות מטרים. קריאות חטיבה 19 היו נרגשות ביותר, תוך הבהרה כי אם לא תקבל סיוע יפרצו טנקי האויב דרכה. בגלל שיבושי קשר לא השיב החפ"ק האוגדתי לקריאת החטיבה והלחימה נוהלה על-ידי החפ"ק של סגן המפקד. החטיבה קיבלה את כל הסיוע הארטילרי האוגדתי והפעילה אותו, כולל שימוש בפצצות תאורה לצרכי טיווח, ירי מדויק ואיתור כוחות. בנוסף לכך קיבל המח"ט הוראה להעלות זחל"מ אחד לתל א-שער לצרכי תצפית ודיווח על תנועות האויב. הזחל"מ נפגע פגיעה ישירה והיה הכרח להעלות זחל"מ נוסף. חטי"ב 79 שנמצאה בצומת מעץ קיבלה הוראה לנוע ולתפוס עמדות עם חלק מכוחותיה באגף הכוח העיראקי ועם יתרת כוחותיה ליישר קו עם חטיבה 19 וכך לחזק את גורתה. תפיסת העמדות והחבירה עם חטיבה 19 בוצעו במהירות על-ידי תיאום ישיר בין שני המח"טים. כך נוצר כוח שמנה כ-60 טנקים אשר ניהלו קרב הגנה יציב ובטוח. לכוח הקדמי העיראקי נפגעו מספר טנקים מירי טנקי חטיבה 19 ולכן עצר במקומו והחל לנהל קרב אש ניח. עם בוקר איתרה התצפית החטיבתית שהתמקמה בתל א-שער כוח בן כ-40 טנקים שנע צפונה על הצירים "שימון", "ציריד", מח"ט 19 הפעיל את גדוד הצנטוריונים במשולב עם גדוד השרמנים ופגע בכ-12 טנקים של הגוף המוביל.

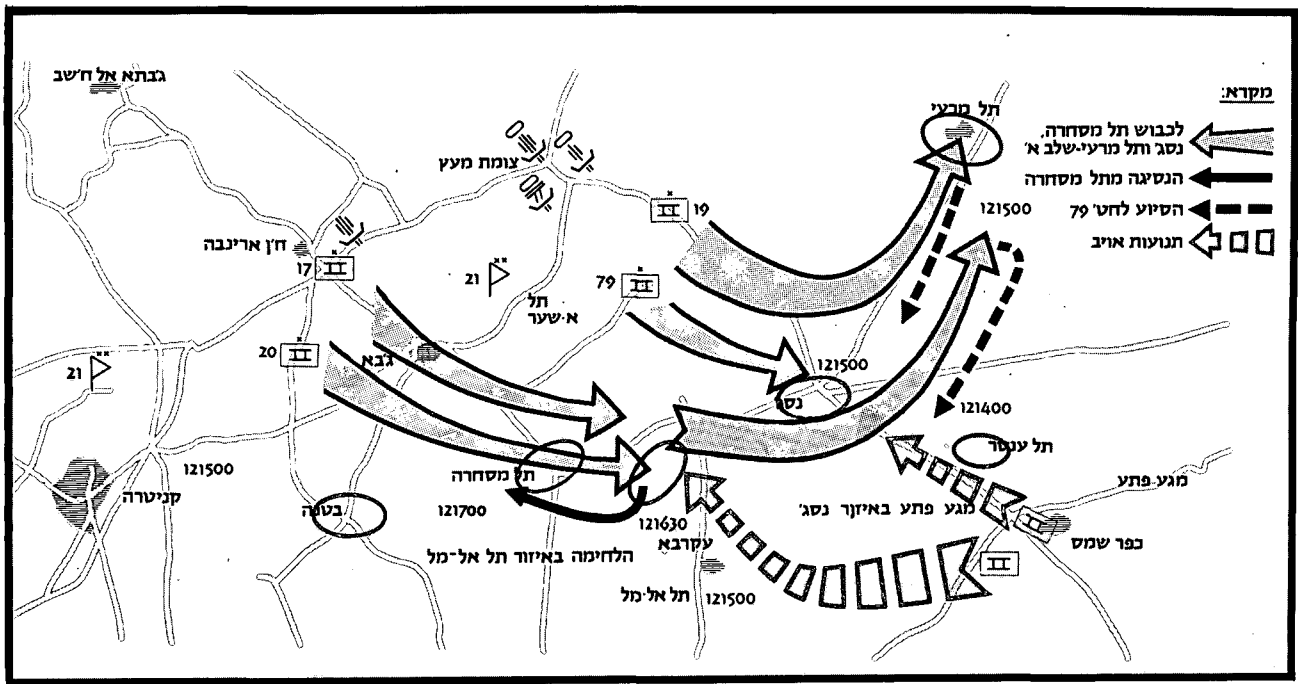
המעבר להתקפת-נגד בהתאם לתכנית האוגדתית החל בסביבות השעה 0500, כאשר חטיבה 79 איתרה טנקי אויב בטווח של כ-800 מטרים והחלה לנהל קרב אש אשר במהלכו הושמדו כ-20 טנקי אויב ושאר טנקי האויב ניתקו מגע מזרחה. חטיבה 17 אשר היתה באיזור כפר מעץ קודמה לעבר גזרת ההתקפה תוך פעולת איגוף עמוקה של שדרות הכוחות העיראקיים לעבר הכפר טיחה ומשם דרומה בפריסה רחבה לכיוון ציר "יריד". תוך כדי תנועה נתקלה החטיבה בטנקי האויב והתפתח קרב אש אשר בו הושמדו כ-20 טנקים עיראקיים. הכוח העיראקי נסוג וניתק מגע תוך קרב אש עם כוחותינו. תמרוני כוחות אלה וקרבות האש נמשכו עד לשעה 0700 לערך. בשעה זו קיבלה האוגדה תגבורת של גדוד טנקים מחטי"ב 7 בפיקודו של יוס, אשר הוכפף תחת פיקודה של חטיבה 20. כן קיבלה האוגדה מפיקוד הצפון סיוע ארטילרי, אשר שולב מיד בלחימה וברי נגד הכוחות העיראקיים. העיראקים, אשר הופתעו מהתקפת הנגד מהאגף הצפוני, החלו להתאושש ולחימתם כנגד חטיבות 79 ו-17 הפכה יותר ויותר ללחימה מאורגנת כאשר הם מנהלים קרבות

זה יש לתכנן תכנית אוגדתית יזומה ומתואמת, לפעול לפיה ולא לערוך קרבות חפזים על-פי תכניות מאולתרות הנובעות מפעילות האויב. בעוד קבוצת התכנון שוקדת על הערכות ותכנונים הודיע קצין התצפית, סרן שלמה, כי הבחין בתמרות אבק מכיוון תל אל-מל לכיוון תל א-שער וכי לדעתו חידשו העיראקים את תנועתם. מפקד האוגדה קיבל את הידיעה בספקנות והורה לקצין התצפית לשוב לתצפית ולבחון שנית את הנעשה. כעבור כ-10 דקות חזר הקצין ודיווח על תנועות שריון האויב. מפקד האוגדה ביקש מסגנו לעלות לתצפית ולבחון בעצמו את המצב. היה זה ליל ירח בהיר ביותר וניתן היה להבחין אף במשקפת אישית בשובלי האבק של כשבעה עד שמונה טורי שריון שנעו בפריסה רחבה ובמבנה עמוק לכיוון תל א-שער ובטווח של כשישה עד שמונה ק"מ מהחפ"ק האוגדתי. תנועת שריון זו חייבה לשנות את התכנון ההתקפי האוגדתי ולעבור לקרב בלימה. כמו כן דילג החפ"ק האוגדתי על-פי הצעת סגן המפקד לכפר ג'בא וזאת משני טעמים: ראשית — גזרת תל א-שער לא היו כוחות לוחמים ואמצעים נ"ט. ושנית — לתל א-שער היתה דרך אחת לעליה ולירידה אשר נשלטה בתצפית אף מכיוון התקדמות העיראקים. כל התקפה על התל או חסימת התיב היחידי באש היתה מחייבת את החפ"ק לנטוש את האמצעים הפיקודיים ולדלג רגלית לעבר כוחותינו.

ההיערכות האוגדתית החדשה היתה כורח המציאות, שכן אילו היו העיראקים משתלטים על גזרת תל א-שער היו יכולים לסכן את כוחות צה"ל באיזור המובלעת. אי לכך נוצר צורך לקצר את החזית האוגדתית וליצור שתי נקודות כובד שריוניות, אחת באיזור צומת ג'בא—תל א-שער בו נערכו חטיבות 20 ו-19 ושניה באיזור צומת מעץ וכפר מעץ שבו נערכו חטיבות 79 ו-17. היערכות זו הקנתה לאוגדה גמישות ביכולתה המבצעית ואיפשרה לעבור בזמן המתאים לקרב נייד, כך שאם יתקפו העיראקים את חטיבות 19 ו-20 תוכל האוגדה להכותם באגף הצפוני על-ידי חטיבות 79 ו-17. אם יתקפו העיראקים את חטיבות 79 ו-17 תוכל האוגדה להכותם באגף מכיוון דרום באמצעות חטיבות 20 ו-19. יחידות החי"ר וההנדסה נערכו להגנה באיזור חן ארינבה והאגד הארטילרי דילג למרחב עורפי — מערבית לתל א-שער. הגורמים התחזוקתיים התמקמו בקרבת הקו הירוק. החזקת יחידות החי"ר מאחורי חטיבות השר" יון נבעה מחוסר אמצעים נ"ט. עם זאת, תגבור החי"ר בטנקים באותו שלב היה גורם לפיצול כוח הטנקים האוגדתי שממילא לא היה רב.

לאחר מתן הפקודות דילג החפ"ק האוגדתי לאיזור כפר ג'בא. בהגיעו לכפר השתררה דממה באיזור והעיראקים נעלמו. מפקדת פיקוד הצפון שעדיין פיקקה באמיתות הידיעות על התקדמות העיראקים

ניצול הצלחה ובלית התקפת נגד עיראקית ב-12 באוקטובר 1973

דרומה (בציר „ישימון“) זינבה בשריון העיראקי הנסוג וכבשה את תל אל-מל בחיפוי החטיבות 79 ו-20 ובסיוע ארטילרי. על התל הוצבה תצפית אשר סיפקה מידע חשוב ביותר על הגורה המרכזית, וסייעה לאיתור פעילות אויב והתפתחויות מבעיות במרחב. לאחר כיבוש תל אל-מל קיבלה חטיבה 19 הוראה לנצל את ההצלחה ולכבוש את כפר נסג/ כאשר חטיבה 17 מאבטחת את אגפה מדרום. עם השלמת כיבוש כפר נסג/ השתלטה החטיבה על תל קרין ותל מרעי. מעמדותיה בתל קרין וכפר נסג/ המשיכה החטיבה לנהל קרבות אש עם הטנקים העיראקיים שהיו בעמדות מערבית לתל ענתר ואף לפגוע ולהשמיד טנקי אויב נוספים.

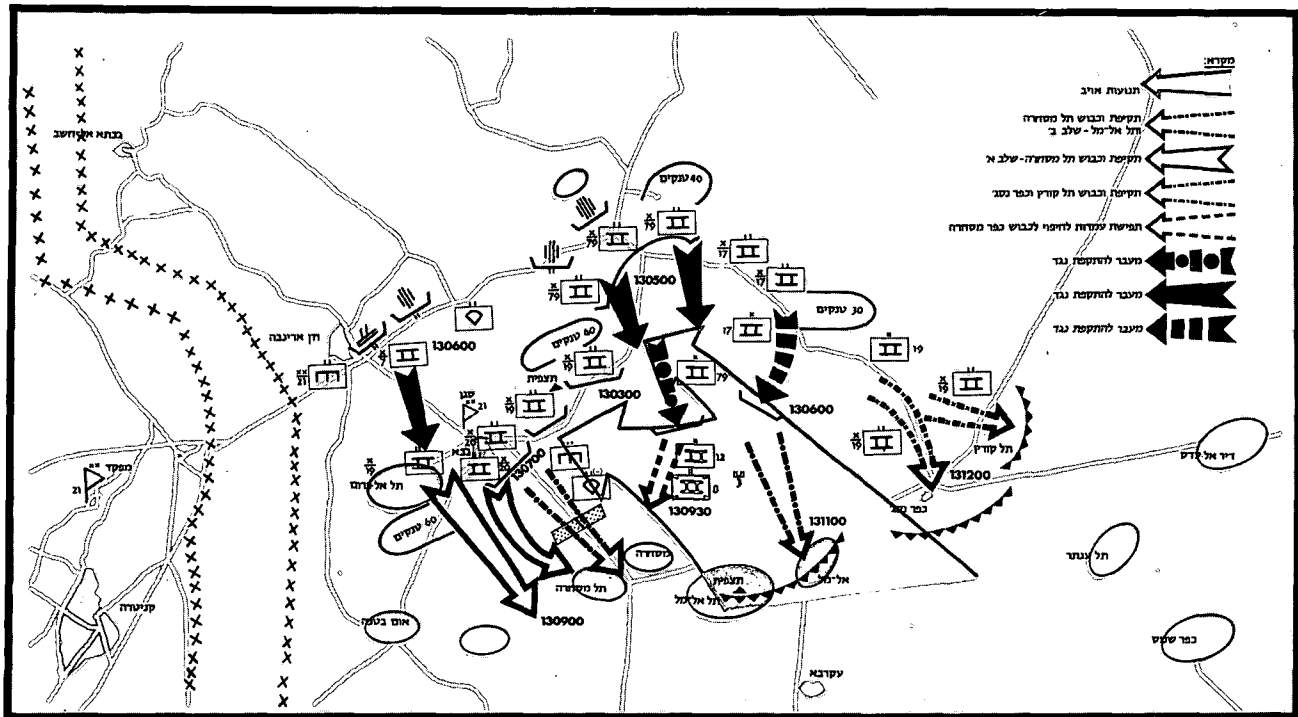
לאחר עצירת הכוח העיראקי, בלימתו ונסיגתו לעבר תל ענתר, נערכה האוגדה להגנה במרחב נסג/—תל א-שער—תל אל-מל. האר-טילריה האוגדתית קודמה עוד בשלבי השב"ש, בכדי להשיג טווח יותר גדול וסיכויי פגיעה רבים בשריון העיראקי הנסוג. לקראת ההגנה התפרס האגד הארטילרי באיזור מעץ—א-טיחה ובאיזור תל א-שער וג'בא. דרגי התחמושת והדלק קודמו לחטיבות וחלקם הותקפו על-ידי מטוסי „מיג“, אשר פגעו ברכב תוך כדי תנועתו לטנקים. שני מטוסי אויב הופלו באש נ"מ ע"י חטיבה 79. לאחר נסיגתם נכנסו העיראקים למערך הגנה באיזור תל ענתר—כפר שמש—ציר „אל עדס“ ומשם המשיכו לנהל קרבות אש של טנקים וארטילריה עם כוחותינו.

מאפייני חיל המשלוח העיראקי

מלחמת יום-הכיפורים איפשרה לבחון מקרוב את כושרו ואת איכותו המבצעית של הצבא העיראקי. בחינה זו כללה את תורת הלחימה ואת יישומה בקרבות התקפה והגנה, בלוחמת שב"ש ובלוחמה מיוחדת של כוחות הקומנדו, וכן את כושרו הפיקודי של הפיקוד הבכיר על כוחותיו בעת הקרב. נראה כי למרות העובדה שהעיראקים לא הכירו את השטח, הם נכנסו במהירות לקרב

בלימה והשהיה מקומיים לסירוגין. אי לכך הופעלה חטיבה 20 כדי לממש את חלקה השני של התכנית האוגדתית, כלומר התקפת-נגד מהאגף הדרומי, כיבוש תל מסחרה וכוננות לניצול הצלחה צפונה לכיוון תל אל-מל וכיתור הכוחות העיראקיים, אשר נמצאים במגע עם חטיבות 19, 79 ו-17. חטיבה 20 אשר מנתה באותה עת כ-60 טנקים (יחד עם גדודו של יוס מחטיבה 7) ביצעה תכנון ותמרון מהירים כאשר גדוד אחד בבלימה, מערבית לתל אל-כרום באיזור ציר „רביבים“ לאבטחת אגף, גדוד שני הופעל לחיפוי ממערב לציר „ציריך“ והגדוד השלישי ועוד פלוגת טנקים הסתערו במטרה לכבוש את תל מסחרה ממערב. הסתערות החטיבה נבלמה על-ידי מטחים עזים של טילים נ"ט. (בשטח ההיערכות הלילי של הכוח העיראקי מדרום לתל א-שער, נספרו לאחר הקרב כ-40 טנקים ועשרות כלי רכב ורק"מ אחרים שנפגעו או ננטשו).

כתוצאה מכך קודמה לאיזור חטיבה 79 וכן הופעל כוח צנחנים מחטיבה 31 בפיקודו של המג"ד חזי. חטיבה 79 תפסה עמדות אש לכיוון כפר מסחרה וניהלה קרב אש בטווחים בינוניים במגמה לשתק את מקורות הירי של הטילים נ"ט. כוח הצנחנים — בחיפוי שתי החטיבות ובסיוע אש ארטילרית — הסתער רכוב על נגמ"שים, עקף את שדה המוקשים, כבש את התל ואת מתחם הטילים נ"ט. במקביל שינתה חטיבה 20 את תכניתה, תקפה שנית, הפעם מכיוון צפון, והצלחה לכבוש את אזורי התל וכפר מסחרה. בגמר הקרב נערכה החטיבה כלפי המערך הסורי אל מול תל חרה ותל אל-מל. בכדי לאפשר תנועת כוחות מהירה, הורתה מפקדת האוגדה לפנות את ציר הכביש ולפתוח אותו לכיוון תל מסחרה. כוח הנדסה אוגדתי הופעל לפתיחת הציר, ובמהלך פתיחתו נתקל הכוח בשדה מוקשים חפוז. כאשר החל במינויו, הותקף מן האוויר אך למרות זאת הצליח בנינוי הציר ובפתיחתו לתנועת כוחות האוגדה. עם כיבוש תל מסחרה, לקראת השעה 1000, החל האויב העיראקי לסגת. על מנת לנצל את ההצלחה הסתערה חטיבה 17

קרב שב"ש נגד העיראקים בליל 13 באוקטובר ו-13 באוקטובר

הם אלה ששללו יתרון זה מהעיראקים התוקפים והנחילו להם תבוסה במרחב.

המערכה נגד העיראקים כללה את המאפיינים העיקריים של לוחמת שריון בשריון: היא כללה קרב הגנה חפוז, היחלצות, השהיה ונסוגה. פעולות תמרון התקפיות, העברת נקודות כובד התקפיות מגזרה לגזרה ומעבר לניצול הצלחה. המערכה היתה מאופיינת בערפל קרב באשיר לאויב ולכוונותיו, במצבי לחימה שהשתנו במהירות ובהצטברות כוחות אויב באש ובטנקים. המערכה השתרעה על פני קילומטרים רבים ברוחב ובעומק, לקחו בה חלק פעיל כל גורמי כוחות היבשה והאוויר כאשר הפיקוד מתגבר את האוגדה בסיוע אווירי, ארטילריה וטנקים. שיתוף הפעולה הבין-חילי הביא להכרעה מהירה יותר ולחיסכון בכוח, איפשר אבטחת המרחב וסייע לסיים את המערכה באבידות מועטות ביותר בטנקים. המערכה הוכיחה כי מקומו של המפקד בלוחמה ניידת ומשתנית הוא עם היחידות הקדמיות ביותר, כדי שיוכל להשפיע במנהיגותו ובנסיגתו על תוצאות הקרב. כן ציינה המערכה את ההכרח בהקניית גמישות מחשבתית, עוצמה נפשית והעזה למפקדים הבכירים בעוצבות השריון. תכונות אלה היו חיוניות לניהול קרבות שריון בשריון מוצלחים ובמיוחד איפשרו מעבר מהיר בזמן הנכון מקרב אש סטטי לתמרון נייד ולהשגת הכרעה על-ידי מהלך התקפי. המערכה ביטאה את חשיבות ההשתלטות על שטח הקרב עם גמר הלחימה. הדבר מנע מהאויב לחלץ את הטנקים שלו ולהחזירם לכשירות מבצעית. שמירת תנופה למשך לחימה ארוך מחייבת מערכת תחזוקה יעילה ומשורינית בחלקה, על מנת שתוכל לבצע את יעודה בשטחים הקדמיים של שדות הקרב תחת אש אויב.

מערכת השריון הראשונה כנגד העיראקים הוכיחה כי קרב שריון מוצלח מושג על-ידי שמירת היוזמה, השגת נתוני מודיעין מדויקים, תיאום תכניות יזמות וחפוזות, שילוב גורמי סיוע וחיל-אוויר וכן הסתגלות מהירה למצבים בלתי צפויים כאשר המהלכים מוכתבים

מתוך תנועה ועל-ידי כך הכתיבו לכוחותינו את אופי הקרב ואת אזורי הלחימה. עם זאת רמתם המבצעית והמקצועית של צוותי הטנקים קים התגלתה כנמוכה. נראה כי הפיקוד הבכיר לא היה די מקצועי בכדי להשתלט על לחימה ניידת ובעוצמות גדולות. העיראקים הופיעו למערכה בשלב שהיה הקריטי ביותר עבור הצבא הסורי, כאשר הוא עמד בפני התמוטטות מוחלטת בעומק שטחיו. הופעתם חייבה את הפיקוד הצה"לי לשנות מאמצי קרב ומטרות אסטרטגיות ואופרטיביות. הופעת הכוח העיראקי איפשרה לצבא הסורי להתאושש, לקלוט ציוד, להתארגן ולבנות קו הגנה חדש. כמו כן איפשרה התערבותם הגעת חילות משלוח ערביים נוספים כגון הכוחות הירדניים, הסעודיים והכווייתיים. הדבר השפיע בצורה משמעותית על יחסי הכוחות בחזית סוריה לרעת צה"ל. לטענתם של העיראקים כי חיל המשלוח הציל את דמשק, בסיס מוצק. שכן אילו היה חיל המשלוח מאחר ב-12 עד 24 שעות, היו כוחות צה"ל משתלטים על שטחים נרחבים בעומק סוריה לכיוון דמשק. כניסתם של העיראקים ב-12 באוקטובר ותקיפתם את כוחות צה"ל באיזור נסג', הפסיקה את התקדמות כוחותינו לכיוון נכר.

לקחים עיקריים מהמערכה

המערכה הוכיחה כי הטנקים היו ונשארו האמצעי העיקרי להכרעה בלוחמת היבשה וכי עוצבת השריון היא הגוף המתאים ביותר ללחימה כנגד עוצבות השריון של האויב. העליונות הכמותית והאיכותית בטנקים הינה הכרחית כדי להשיג שליטה בשדה הקרב וכן את המטרות הטקטיות, האופרטיביות והאסטרטגיות. לחיל-האוויר נודעת חשיבות בלוחמה כנגד טנקי האויב, אך למרות זאת אין הוא הנושא בעול העיקרי של לוחמה זו. יתר על כן, במלחמת יום-הכיפורים, אף שחיל-האוויר השיג עליונות אווירית בחזית זו, הצליח חיל המשלוח העיראקי המשוריין להגיע לשדה הקרב ולעמיד את כוחותינו במצב מבצעי קשה. רק הטנקים הישראליים

בקרבות השב"ש והנחיתו על האויב כ-3,400 פגזים. בסיומה המוצלח של הלחימה נגד העיראקים, מצאה האוגדה את עצמה שולטת מחדש על שטחים חיוניים שהיוו נקודות מפתח במרחב כמו תל מסחרה ותל אל-מל. לסיום זה היתה ודאי השפעה על יכולתו של צה"ל להחזיק במרחב המובלעת ועל אורח לחימת העיראקים עד לסיום המלחמה שהפך זהיר, הססני ומוגבל במטרותיו. תוצאות מלחמת יום-הכיפורים אשר מלמדות על העתיד, מראות כי למרות הפער המשמעותי באיכות הלוחמים לטובת צה"ל הרי הכמות והעוצמה הרבה הצפויים ליטול חלק במלחמה הבאה — כחמש דיביזיות — יחפו על איכותם הנמוכה ולכן עלולים העיראקים להימנות עם האויבים המסוכנים ביותר לישראל בחזית המזרחית. על-כן עלינו לעקוב אחר התפתחות עוצמתם, תורתם המבצעית, היערכותם ופיעילותם, ולעשות הכל על מנת שנוכל לשתק את חיל המשלוח ולהשמידו בטרם יוכל להשפיע על יחסי הכוחות בין צה"ל לצבאות ערב הגובלים עם ישראל במזרח ובצפון. אם הם יצליחו להשתלב בלחימה, יהיה עלינו להכות חיל זה בקדימות על מנת להרתיע את ממשלת עיראק מהשתתפות במערכות כנגד ישראל. מניעת העיראקים מלחימה פעילה נגד ישראל, תחליש את החזית המזרחית כולה ותפגע בעוצמתה ההתקפית וההגנתית מבחינה אסטרטגית.

עלידי יוזמת האויב. המערכה הוכיחה כי קרב שריון מוצלח אינו מחייב לחימה עיקשת בתנאים נחותים על שטחים שולטים מוגדרים. במידה שהאויב הפתיע ובידו היוזמה הראשונית בפתחה, מאפשרות תכונות השריון לדלג לשטח לחימה חדש ומשם לנהל קרב יעיל ותוקפני בתנאים עדיפים. בסיומו של קרב מוצלח — ובעקבותיו פיתוח תמרון רחב — יחזור שוב השטח של כל המערכה לשליטת המנצח, למרות הנחיתות בקרב בודד וזיתור מקומי על שטח, כפי שקרה הדבר בפתחת מערכת השריון נגד העיראקים ב-12 באוקטובר. שיטת לחימה כזאת מבטאת בצורה הטובה ביותר את תכונות השריון, חוסכת כוחות, מוציאה את האויב משיווי משקלו ומהווה את התמצית העיקרית בתורת קרב השריון כאשר האויב השיג הפתעה ועדיפות בפתחת הקרב.

סיכום

המערכה ב-12 וב-13 באוקטובר 1973 נערכה כנגד דיביזיית השריון העיראקית מס' 3 שכללה חטיבת שריון וחטיבה ממוכנת. בקרב שריון בשריון זה נטלו חלק כ-400 טנקים מהם כ-200 טנקים של העיראקים וכ-170 טנקים של צה"ל, כאשר יחס הפגיעות היה כ-60 טנקים עיראקיים לעומת ארבעה טנקים של צה"ל. יש לציון כי בלחימה הסתייעה האוגדה בשבעה גודי ארטילריה אשר השתלבו

לא הרחק מהאיזור המתואר במאמר, התרחש מספר ימים קודם לכן קרב בלגמה של אוגדת רפול. את סימני הקרב — שרידי השריון הסודי — ניתן לראות לאורך התעלה נ"ט.

